

En undersøgelse af autonomi som kilden til demokratiets legitimitet¹

skrevet af Mathias Christensen, DPU · udgivet 1. december 2015 · 5419 ord

Abstract

The present paper is an examination of the relationship between autonomy and democratic legitimacy. I will argue for the existence of multiple conceptions of autonomy, none of which are mutually exclusive, but rather co-dependent. Furthermore, it is argued that both inter- and intrapersonal autonomous persons are necessary conditions for the conception of a legitimate state.

1 Indledning og baggrund

Nærværende undersøgelse drives frem af spørgsmålet, ”Hvordan kan der opstilles betingelser, der på bedste vis sikrer et allerede indstiftet demokratis opretholdelse?”. Jeg er tilbøjelig til at svare, at et demokrati er et folkestyre. På denne måde anser jeg demokratiets legitimitet for at være afhængig af personer, der nødvendigvis er autonome. Kort sagt; uden legitime personer, intet legitimt demokrati. Jeg vil derfor undersøge forholdet mellem legitimitet og autonomi hos tre centrale tænkere i den politiske filosofi, der hver især repræsenterer et distinktivt syn på dette forhold. Disse tre syn tænkes ofte som modstridende, men jeg vil i det afsluttende afsnit (5.2) argumentere for, at det givet vis er forkert, at tænke således.

¹ Tak til tre anonyme bedømmer, der med god, præcis og saglig kritik har bidraget væsentligt til at højne kvaliteten af denne artikel. Jeg vil desuden takke en unavngiven lektor på Danmarks institut for Uddannelsen og Pædagogik ved Aarhus Universitet, for en uvurderlig gennemlæsning.

Først undersøger jeg John Rawls' syn på legitimitet, hvilket jeg mener opstår som følge af en *procedure*. Derpå vender jeg blikket mod Jürgen Habermas, som jeg hævder er fortaler for en legitimitetsform, som jeg kalder det *procedural* syn på legitimitet. Dernæst argumenteres der for, at Gerald Dworkins med et intrapersonelt autonomibegreb peger på en *individuel* legitimitet.

På denne baggrund fremtræder to former for autonomi, eller mere korrekt to dimensioner af autonomi, den *interpersonelle* og den *intrapersonelle*. Den interpersonelle dimension af autonomibegrebet vedrører, hvordan beslutninger træffes mennesker imellem. Den intrapersonelle dimension vedrører individets overvejelser over, hvordan en beslutning træffes samt overvejelser over, hvordan beslutningerne stemmer overens med individets opfattelser af sig selv.

I autonomilitteraturen hersker der en tendens til primært at tage udgangspunkt i den ene af de to dimensioner. På denne måde forstås de to dimensioner som gensidigt udelukkende for hinanden. Jeg vil argumentere for, at Rawls og Habermas hører til dem, der primært fokuserer på den interpersonelle dimension, mens Dworkin primært fokuserer på den intrapersonelle dimension.

Hvis jeg skal tydeliggøre min egen tilbøjelighed, kan jeg sige, at afsættet for at skrive denne artikel er, at jeg mener, at et autonomibegreb nødvendigvis *bør* indeholde begge dimensioner for at kunne bibringe demokratiet genuin legitimitet.

Artiklen hviler imidlertid ikke kun på normativitet, men jeg vil forsøge at vise, at man ikke behøver at diskutere rawlsiansk/habermasiansk autonomi versus Dworkins syn på autonomi. Susan Hurley opfatter autonomi som *fully structured*. Hun hævder, at der både er en inter-/intrapersonel side til autonomi, men at disse ikke udelukker hinanden; de er snarere to sider af samme mønt. Jeg skal for redelighedens skyld understrege, at min læsning af Hurley i første omgang

ansporede mig, til at undersøge autonomi som statens legitimitet. I denne forstand skal udlægning af Rawls, Habermas og Dworkin til dels læses med Hurleys briller.

Men før jeg kan foretage undersøgelsen, vil det være på sin plads at kommentere på de tre centrale begreber, der er indeholdt i titlen: 'autonomi', 'legitimitet' og 'demokrati'.

1.1 Demokrati – et konfliktfyldt styre

Et kendetegn ved demokratiske styreformer er konflikt og uenighed. Gennem tiderne har størstedelen af demokratier anerkendt problemet i den direkte repræsentation ved politiske beslutninger. Problemet består grundlæggende i, at det er problematisk at blive enige i større forsamlinger, og i at finde tiden til at deltage. Derfor organiseres demokratiske styreformer ofte ud fra et repræsentativt princip dvs., at individet vælger at overdrage tillid til en eller flere repræsentanter, der træffer politiske beslutninger på vegne af en delmængde i befolkningen. Et folk har ofte divergerende holdninger, hvilket bevirker, at der i et demokratisk styre typisk er to eller flere partier repræsenteret. Partierne ligger pga. af uenighed ofte i konflikt med hinanden i forsøget på at forvalte den tildelte tillid. På denne måde er uenighed og konflikt en betingelse, der må accepteres i et demokrati. En indsigt vi allerede får med Jean-Jacques Rousseaus *Samfundskontrakten*, hvor han skriver følgende:

I ordets strengeste forstand har der aldrig eksisteret et sandt demokrati, og der vil aldrig eksistere noget. [...] der ikke er nogen regering, der i den grad er underkastet borgerkrige og indre uroligheder end den demokratiske eller folkelige regering, fordi der er ikke nogen anden, der har en så stærk og vedvarende tendens til at skifte form, ej heller en, som kræver større agtpågivenhed og mod for at fastholde den i sig egen form (Rousseau 2007: 46f).

Rousseau anser demokrati for at være en regeringsform, der er underlagt indre uroligheder, hvilket bevirker, at det hele tiden skifter form. Derfor må der kæmpes for at fastholde den pågældende form, om man ønsker det. I forlængelse af Rousseau kunne det være nærliggende at tænke, at demokratiet kan skifte så meget form, at det ikke længere er et demokrati. Jeg tænker f.eks. på om terrorhandlinger kan påvirke et demokrati således, at dets parter vælger at underkaste folket så store restriktioner at udøvelsen af autonomi ikke længere er mulig. Vil der i givet fald stadig være tale om et legitimt demokrati? På denne baggrund mener jeg, at man må stille spørgsmålet: ”Hvordan kan der opstilles betingelser, der på bedste vis sikrer et allerede indstiftet demokratis opretholdelse?”. Det er ikke muligt at give et tilfredsstillende svar i løbet af denne korte artikel. Jeg vil i stedet forsøge at opstille de indledende ansatser til et svar ved at undersøge forholdet mellem autonomi og legitimitet.

1.2 Autonomi

Begrebet autonomi har sin etymologiske oprindelse i græsk og betyder henholdsvis ’selv’ (autos) og ’lov’ eller ’regel’ (nomos). Øjensynligt harmonerer denne etymologiske definition (autonomi som selvlovgivning) af autonomi dårligt med demokrati, eftersom man i et demokratisk styre underlægger sig en lovgivning, som vedtages i et parlament; m.a.o. en lovgivning andre har bestemt. Der ligger her en konflikt mellem at følge en lovgivning, man selv har vedtaget, og følge en lovgivning vedtaget af andre. Denne konflikt løses som regel gennem et kontraktargument. I denne artikel ses der eksempler på, hvordan kontraktargumenter tager sig ud i politisk filosofi, men generelt set er logikken bag, at det er muligt at afhænde beslutninger til andre, hvis beslutningen der træffes følger af den afhændendes samtykke.

Dworkin står for en anden og paradigmatisk forståelse af autonomi, som en selvdeterminerende kapacitet personer aktivt udøver: ”By

exercising such a capacity, persons define their nature, give meaning and coherence to their lives, and take responsibility for the kind of person they are” (Dworkin 1988: 20). Som jeg allerede har påpeget, er dette øjensynligt en konflikt mellem autonomidimensionerne, da man med kontraktargumenter fokusere på en mellem menneskelig relation og derved har en tendens til at glemme den intrapersonelle dimension. Den intrapersonelle dimension fokuserer på individets mentale forudsætninger for at kunne udøve autonomi, og har derved en tendens til et glemme, at autonomi også er et mellemmenneskeligt anliggende.

1.3 Legitimitet

Generelt set skal legitimitet forstås som den kraft, hvormed et samfund eller en beslutning er retfærdiggjort.

En undersøgelse af autonomi vil give anledning til at pege på tre former, eller mere præcist tre former for legitimitet: *Procedure*, *det procedurale* og *den individuelle* legitimitet.

Proceduresiden er overordnet set, når en demokratisk beslutning er resultatet af en beslutningsproces, der er underlagt behørig restriktioner. Dette synspunkt findes hos Rawls og hans ide om *uvidenhedens slør*. Jeg vil argumentere for, at denne dimension performativt hører til i en lovgivningsproces; m.a.o. vedrører denne form for legitimitet primært demokratiets form. Her skal form forstås som f.eks. et parlament eller en folkeafstemning.

Procedural legitimitet fremhæver en mere uformel side af autonomi ved at tage afsæt i Habermas’ teori om kommunikativ handling og frihed. Denne legitimitet skal bl.a. findes på et kulturelt plan og bliver i denne forstand udlagt som normativ. Her opstår legitimitet i en herredømmefri diskussion blandt borgere i deres dagligdag. Tænk for eksempel på tv-/radio-/internetdebatter, vælgermøder, læserbreve og endda samtaler i privatsfæren.

Den *individuelle* legitimitet tager sit udgangspunkt i Dworkins ide om, at en autonom person er en, der besidder en reflektiv evne, hvormed de selv tilskriver mening og sammenhæng til deres liv; m.a.o opfattes personer som selvdeterminerende.

2 Rawls: Autonomi og legitimitet – en procedure bag et slør af uvidenhed

I nærværende afsnit skal Rawls' legitimering af demokratiet² undersøges, men for at komme hertil, må der først kommenteres på Rawls' teori om retfærdighed i generelle termer.

I *En teori om retfærdighed* (2008) søger Rawls at finde frem til grundlæggende principper for, hvordan et samfund bør være struktureret. For Rawls er det et samfund hvori: "[...] alle accepterer og ved, at de andre accepterer de samme retfærdighedsprincipper, og hvori de grundlæggende sociale institutioner tilfredsstilles og vides at tilfredsstille disse principper" (Rawls 2008: 430). Accepten af disse retfærdighedsprincipper og viden om, at andre accepterer de samme retfærdighedsprincipper, skal findes i ideen om *den oprindelige position*, hvor der etableres en fair procedure. Den oprindelige position er en naturtilstand, der indtages af alle, når samfundets goder skal fordeles rationelt blandt dets medlemmer. Rawls understreger, at den oprindelige position ikke skal forstås historisk (Rawls 2008: 39), den må forstås som en hypotetisk tilstand, hvori individer bør træde ind for at sikre en retfærdig fordeling af goder. Den oprindelige position skal bidrage til at beslutninger om fordelingen af goder træffes i overensstemmelse med behørig restriktioner (Rawls 2008:148). Rawls forståelse af legitimitet vedrører i denne forstand proceduresiden. Restriktionerne opstår gennem et *uvidenheds slør*, der skal sikre at,

² Rawls er ikke særligt eksplicit omkring brugen af begrebet demokrati. I stedet skriver han et *velordnet samfund*. Hos Rawls er et velordnet samfund og demokrati ikke kongruente begreber, men demokrati kan subsummeres under et velordnet samfund. Derfor skal der i resten af artiklen forstås, når der står demokrati i forbindelse med Rawls, at et velordnet samfund kan være et demokratisk samfund.

”[...] ingen stilles bedre eller dårligere i valget af principper på baggrund af den naturlige tilfældighed eller kontingente sociale forhold” (Rawls 2008: 39). Ideen er, at bag et slør af uvidenhed er alle stillet ens. Samfundets deltagere er ikke bundet af forestillinger om det gode liv eller af psykologiske tilbøjeligheder, fordi de ikke besidder viden om deres egen identitet (forstået som summen af uddannelse, arbejde, økonomi, civilstand, seksuel orientering, religiøs orientering og andre forhold der yder indvirkning på beslutningsprocessen) på den anden side af den oprindelige position. Forklaret i simple vendinger: 10 kroner skal fordeles ligeligt på 3 mennesker. De 10 kroner kan fordeles på utallige måder, f.eks. 1, 1, 8, men dette vil være irrationelt, fordi der er en sandsynlighed på 33% for at være den, der ender med 1 krone. Det eneste rationelle er at fordele penge 3, 3, 4, da ingen på denne måde ender med et væsentligt ringere udfald end de andre.

Det kan siges, at vi vælger det rationelle af egennyttige årsager, hvilket i dette tilfælde ikke betyder at vores valg har været partisk eller subjektivistisk. Logikken er, at vi altid søger at maksimere vores andel (Rawls 2008: 152), men fordi vi ikke kender udfaldet, vil vi søge den mest fair fordeling.

I retfærdiggørelsen af den oprindelige position henviser Rawls til Immanuel Kants autonomibegreb. Ifølge Rawls søger Kant et opgør med heteronome handlinger, altså handlinger som grunder i principper, der er antaget på baggrund af en social position, naturlige evner eller i lyset af særlige samfund, der fordrer bestemte ønsker (Rawls 2008: 252). Uvidenhedens slør berøver individerne den viden, der vil påvirke deres beslutninger heteronomt. Autonomi er for Rawls, ”[...] således at handle ud fra nogle principper, som vi ville samtykke i som frie og lige rationelle væsner [...]” (Rawls 2008: 486).

I denne definition af autonomi søger Rawls et opgør med en forståelse af autonomi som værende fuldstændig frihed til at forme egne

moralske opfattelser. Yderligere mener Rawls i dette tilfælde, at objektiviteten i den moralske beslutning ligger i, hvad individet beslutter som moralsk, og så længe den tilgrundliggende vurdering er samvittighedsfuld, bør den moralske beslutning respekteres (Rawls 2008: 487).

2.1 Delvis opsummering

Af nærværende afsnit fremtræder tre centrale begreber: [1] Den oprindelige position, [2] autonomi, [3] demokrati (velordnet samfund). Det er nødvendigt at sammenkæde disse tre begreber i argumentationen for, hvordan Rawls' autonomibegreb giver legitimitet til en demokratisk styreform.

For at et demokrati kan fremstå legitimt, er det nødvendigt, at deltagerne i rådslagsituationer kan tænke sig til en oprindelig position, hvor de bag et slør af uvidenhed frasiger sig personlige tilbøjeligheder. Denne oprindelige position giver anledning til udøvelse af autonomi som et frit og lige rationelt væsen, der giver sit samtykke til selvvalgte regler. Kun ved udøvelsen af autonomi i denne forstand, kan et demokratisk styre fremstå legitimt. Argumentet er som følger: *Den oprindelige position er nødvendig for udøvelsen af autonomi, hvor autonomi er nødvendig for demokratiets legitimitet.* Gennem Rawls' begreber, vil der ikke kunne argumenteres for et legitimt demokrati uden den oprindelige position.

Medgives argumenterne fra Rawls, kan der her findes en måde at legitimere demokratiet som styreform. Rawls' princip om uvidenhedens slør kan i dette lys udlægges som en beslutningsproces, der er underlagt behørig restriktioner. Rawls autonomibegreb skal derfor forstås ud fra det begreb, jeg indledningsvist definerede som procedurresiden af legitimitet.

Jeg mener dog ikke, at Rawls' opfattelse af legitimitet kan stå alene, da denne primært vedrører den proceduremæssige side af demokratiets legitimitet. Denne side er nødvendig, men ikke tilstrækkelig, eftersom den oprindelige position bygger på en hypotetisk kontrakt, hvori der opstilles en række betingelser, vil personerne kun forpligte sig på beslutninger truffet under denne kontrakt. Ændres betingelserne, da forpligter kontrakten ikke længere (Rawls 2008: 555).

Legitimitet, der primært bygger på den proceduremæssige side, kan synes ustabil, og derfor må demokratiet også finde legitimitet i en procedurale side, forstået på den måde at legitimiteten *også* skal findes kulturelt og normativt. Jeg skal skynde mig at imødekomme en indvending. Jeg hævder ikke, at Rawls ikke har et blik for den procedurale legitimering, altså kulturel og normativ legitimering. Pointen er snarere, at uvidenhedens slør er et rigtigt princip, da personerne først skal træde ind bag et slør, hvor de skal fratænke deres status som borgere. Demokratiet må også kunne legetimeres i vores daglige levevis, uden at vi skal træde ind i en hypotetisk position. Derfor vil jeg i næste afsnit rette opmærksomheden mod Habermas, der kan hjælpe med at frembringe den procedurale side.

3 Habermas: En procedural legitimering af demokratiet

Den generelle definition af autonomi hos Rawls og Habermas er tæt forbundet. Betragt blot Habermas' definition:

[...] the idea of autonomy according to which human beings act as free subjects only insofar as they obey just those laws they give themselves in accordance with insights they have acquired intersubjectively (Habermas 1996: 445)

Ligesom hos Rawls handler autonomi om at være fri til at følge selvvalgte love i overensstemmelse med andre mennesker; en kontrakt. Forskellen

mellem Habermas og Rawls er ligger i, hvordan autonomi anvendes til at legitimere demokratiet. En forskel mellem proceduresiden og den procedurale side af legitimitet.

Rawls ser autonomiens procedureside som en nødvendighed for at legitimere demokratiet, hvorimod Habermas gennem sit syn på *kommunikativ handling* (og *frihed*) og *diskursetik*³ er i stand til at legitimere demokratiet proceduralt. Det sidste synspunkt er genstand for nærværende afsnits undersøgelse.

Habermas forsøger i værket *Between Facts and Norms* (1996) at undersøge, hvordan et samfund kan legitimeres normativt og ikke kun gennem objektiv lov.

Hos Habermas skal legitimeringen af demokratiet findes i folkeviljens legitimering af den objektive lov (til tider også kaldet positive lov) (Habermas 1996: 83), et forhold som Habermas udtrykker således: "[...] the source of all legitimacy lies in the democratic law making process, and this in turn calls on the principle of popular sovereignty" (Habermas 1996: 89). Dette vil jeg forsøge at tydeliggøre ved at vende blikket mod forholdet mellem *privat* og *offentlig autonomi*.

Privat autonomi skal hos Habermas forstås som den negative rettighed til at trække sig væk fra offentlige rum, hvor personer ikke længere behøver at begrunde deres handlinger over for offentligheden (Habermas 1996: 120). Denne rettighed er til for at opretholde individets frihed til forfølgelse af egne mål og lykke uden offentlighedens indblanding (Habermas 1996: xxiv). Behovet for at definere denne form for autonomi er en anerkendelse af, at mennesket har rettigheder, der er baseret på moralprincipper, som ligger før kulturelle rettigheder (Habermas 1996:100). Loven skal i denne sammenhæng sikre, at individet kan udøve

³ I Diskursetiken forsøger Habermas at bevise, at moralske (normative) sætninger kan gøre krav på gyldighed, der er sandhedsanalog til deskriptive sætninger. Dette gør Habermas gennem universaliseringsgrundsætningen (Habermas 1996, s. 52f), der hævder ytringers konsistens og upartisk domsdannelse i normative udtalelser.

dets frie valg som det ønsker i forfølgelsen af dets egen opfattelse af lykke og det gode liv (Habermas 1996: xxv).

Den anden form for autonomi – offentlig autonomi – lægger sig tæt op af den indledende kontraktuelle definition af autonomi. Problemet, der kan opstå med denne form for autonomi, er, hvis den forsøges gennemført fra et retspositivistisk udgangspunkt, fordi retspositivismen ikke introducerer objektive love på en sådan måde, at "[the...] intrinsic moral content of the classical liberties [...] could be preserved"⁴ (Habermas 1996: 89).

Habermas mener, at det er et problem at lægge for stor vægt på enten privat eller offentlig autonomi, ideen om private rettigheder – hermed også den private autonomi – opstår ide om moralsk ladede individuelle rettigheder, hvilket vil sige, at der ikke kan gøres krav på normativ uafhængighed fra den politiske lovgivningsproces. (Habermas 1996: 89).

Ifølge Habermas er private rettigheder og objektiv lov opstået samtidig (Habermas 1996: 88) og er derfor også gensidigt afhængige af hinanden. Desuden kan den objektive lov ikke betragtes som legitim, hvis ikke legitimiteten hentes i folkesuveræniteten: "[...] The source of all legitimacy lies in the democratic law making process, and this in turn calls on the principle of popular sovereignty" (Habermas 1996: 89). På denne baggrund argumenterer Habermas for, at begge former for autonomi mangler legitimitet, hvis de står alene eftersom:

Both conceptions miss the legitimating force of a discursive process of opinion- and will-formation, in which the illocutionary binding forces of a use of language oriented to mutual understanding serve to bring reason and will together – and lead a convincing position to which all individuals can agree (Habermas 1996: 103).

⁴ Indholdet er her beskyttelsen af individets frihed.

Den private og offentlige autonomi vinder legitimitet og kan bidrage med legitimitet ved at blive forenet i en diskursiv proces af menings- og viljedannelse. Foreningen sker i diskursteorien, fordi denne kan krydse grænserne mellem den private og den offentlige sfære (Habermas 1996: 109). Dermed skal privat og offentlig autonomi ses som to sider af den samme sag, da ingen af de to begreber alene kan gøre krav på gyldighed. Fællesviljen begrænser ikke de individuelle rettigheder, tværtimod er fællesviljen forudsætningen for de individuelle rettigheder. Fællesviljen og individuelle rettigheder er uløseligt forbundet, fordi det rationelle menneske altid vil vælge det fælles gode.

Diskursteorien tager sit udgangspunkt i diskursetikkens grundsætning: "Just those action norms are valid to which all possibly affected persons could agree as participants in rational discourses" (Habermas 1996: 197). Til trods for at intentionen med diskursetikkens grundsætning primært er at vise, hvordan handlingsnormer kan være gyldige som grundlag for moral og lovgivning, indeholder den, i kraft af kravet om samtykke, et tydeligt fundament for en definition af autonomi, fordi det fremgår af diskursetikkens grundsætning, at deltagernes evne til at indgå i rationelle diskurser er en betingelse herfor. Denne betingelse er kun mulig, for så vidt at deltagerne kan opfattes som kommunikativt frie mennesker. Kommunikativ frihed forstår Habermas som:

[...] the possibility – mutually presupposed by participants engaged in the effort to reach an understanding – of responding to the utterance of one's counterpart and to the concomitantly raised validity claims, which aim at intersubjective recognition (Habermas 1996: 199).

Kommunikativ frihed eksisterer kun mellem deltagere, der performativt ønsker at opnå en forståelse med hinanden samtidig med, at deltagerne gensidigt forventer, at den andens argumenter indeholder et gyldighedskrav. Kommunikativ frihed kan gøres til et demokratisk princip,

der konstaterer, at lovgivningsmæssigt kan der kun gøres krav på legitimitet, hvis legitimiteten udspringer af en diskursiv lovgivningsproces, der imødekommer alle borgeres samtykke (Habermas 1996: 110).

3.1 Delvis opsummering

Jeg har i dette afsnit anvendt Habermas til at kaste et blik på, hvordan autonomi kan legitimere en demokratisk styrerform.

Den kommunikative frihed legitimerer demokratiske processer, både på et kulturelt, et normativt og et lovgivningsmæssigt plan. Desuden finder vi hos Habermas en ide om, at der er en forskel på privat og offentlig autonomi, men ved at blive forenet i en diskursiv proces af menings- og viljesdannelse kan autonomibegrebet bidrage til samfundets legitimitet. Yderligere skal autonomi forstås som evnen til at handle som frie personer, i det omfang handlingerne er i overensstemmelse med interpersonelt⁵ erhvervede indsigter, der fører til selvvalgte love og efterlevelsen heraf.

Hos Habermas vinder demokratiet ikke legitimitet ved at fraregne personerne deres viden i en hypotetisk tilstand. I stedet anvendes viden interpersonelt til at opnå en normativ indforståelse af, hvordan der bør handles, hvilket foregår gennem en kontinuerlig og diskursiv proces, såfremt samtalen bygger på kommunikativ frihed.

Forenklet lyder Habermas' forståelse af autonomi således: *Autonomi anvendes diskursivt til at finde handlingsnormer, der kontinuerligt legitimerer demokratiet.*

På dette tidspunkt, føler jeg mig nødsaget til at kommentere på en nærliggende indvending, der vedrører foreneligheden af Rawls og Habermas. Christian Rostbøll (2008) argumenterer eksempelvis imod muligheden for at udvikle en teori om deliberativt demokrati grundlagt i en syntese mellem Rawls og Habermas, eftersom politisk liberalisme og

⁵ I Habermas terminologi er intersubjektivitet mere rammende, men for simplicitetens skyld holder jeg mig til interpersonel.

kritisk teori er inkompatible. Denne indvending har jeg forsøgt at undgå ved at redegøre for den proceduremæssige- og den procedurale side af legitimitet, hvilket ikke er et spørgsmål om en modstilling; der er snarere tale om to sider af samme legitimitet. Jeg finder intet ved den procedurale side, der skulle udelukke proceduresiden. Her er tale om to *defeniencia* til samme *defeniendum*. Desuden forekommer denne indvending ikke synderlig relevant for artiklens sammenhæng, da målet ikke er at bevise kompatibiliteten mellem Rawls og Habermas. De to tænkere tjener snarere til at eksemplificere at autonomi som en legitimering af demokratiet ikke kan undvære forholdet mellem proceduren og det procedurale.

Desuden kan der argumenteres for, at Rawls og Habermas finder et fællesskab i det interpersonelle. Begge filosoffer henviser primært til, at autonomi kan fungere som legitimerende kraft for demokratiet, såfremt at det sker på baggrund af en forhandling mellem mennesker. Om end denne forhandling er af forskellig karakter. Derfor vil jeg i næste del af artiklen fokusere på den individuelle legitimitet, som Rawls og Habermas ikke er eksplicitte omkring⁶.

4 Dworkin: Intrapersonel autonomi og individuel legitimitet

Dworkin forsøger i *The Theory and Practice of Autonomy* (1988) at udvikle en forståelse af autonomi, som en kapacitet individet er i besiddelse af, hvilket leder ham til at definere autonomi således:

[...] second-order capacity of persons to reflect critically upon their first-order preferences, desires, wishes, and so forth and the capacity to accept or attempt to change these in the light of higher-order preferences and values (Dworkin 1988: 20).

⁶ Det skal imidlertid ikke herske tvivl om, at Rawls og Habermas på ingen måde forholder sig afvisende overfor den intrapersonelle dimension.

Dworkins definition af autonomi er et paradigmatiske eksempel på, hvordan autonomi gennem menneskets søgen efter kohærens kan være selvdeterminerende. Dette vender jeg tilbage til afslutningsvis i nærværende afsnit.

Der er især to elementer i citatet, der fortjener en kort afklaring: *Andenordenskapacitet* og *førsteordenspræference*. Som det fremgår af citatet, er en førsteordenspræference noget, der tilskynder personen til at handle – f.eks. en lyst til intimitet. Uden en andenordenskapacitet ville mennesket være tilbøjelige til at handle på størstedelen af alle tilskyndelser. Derfor kan andenordenskapaciteten forstås som forskellen på blot at være et menneskeligt væsen, der handler på tilbøjeligheder, og på at være en person, der kritisk kan reflektere og evaluere, hvad der tilskynder os til at handle (Dworkin 1988: 31). På denne måde kan personer vælge at handle eller undlade at handle. Men for Dworkin er kritisk refleksion over og evaluering af handlinger ikke en tilstrækkelig betingelse for autonomi (Dworkin 1988: 17). Autonomi er for Dworkin også en evne til ændre sine førsteordenspræferencer (eller motivationer, som han til tider også skriver) (Dworkin 1988: 16), hvilket også er reflekteret i ovenstående citat. Ideen er, at tilbøjeligheder og tilskyndelser kan opstå heteronomt, men autonomien er sikret, fordi personer kan reflektere over egne tilbøjeligheder, og dermed sikres det at handlingerne opleves som personlige.

Det vigtige for Dworkin er imidlertid ikke blot, hvordan handlinger opleves. Ifølge ham besidder personer *ikke kun* en evne til at evaluere og reflektere over handlinger. Det vigtige er snarere, at personer gennem refleksion og evaluering kan ændre deres handlinger. Jeg kan eksempelvis føle en tilskyndelse til at spille fodbold (førsteordenspræference), samt at udføre mit arbejde, men jeg vil i denne situation være tilbøjelig til at tænke ”Er dette valg i overensstemmende med værdien, at jeg gerne vil opfattes som en tilregnelig person?” (andenordenskapacitet).

Set i dette lys finder vi hos Dworkin en konstruktivistisk opfattelse af autonomi, hvor mennesket gennem kritisk refleksion er selvdeterminerende. Dette er dog ikke en konstruktivistisk position, der opfatter individer som værende fuldstændig frie til at bestemme deres egen personlighed, da selvdeterminationen foregår i overensstemmelse med en søgen efter at være kohærent. Denne søgen efter kohærens opstår ikke kun på baggrund af evaluering og refleksion over egne værdier, men Dworkin mener, at vi fra en tidlig alder er socialiseret ind i normer og værdier, som ligeledes påvirker vores søgen efter kohærens (Dworkin 1988: 11). Personers søgen efter kohærens er derfor en søgen efter at handle, således at handlinger er i overensstemmelse med egne og samfundets værdier.

4.1 Delvis opsummering

Jeg har søgt at redegøre for, at Dworkin også har et blik for socialitet. Men selv med dette for øje mener jeg, at Dworkin kan tilskrives at være en tænker, der primært fokuserer på autonomiens intrapersonelle dimension, eftersom ovenstående definition primært handler om, hvordan beslutninger træffes (handling udføres) i overensstemmelse med personers opfattelse af sig selv.

Yderligere findes der hos Dworkin en ide om, at en autonom person er en, der besidder en reflektiv kapacitet, hvormed personerne på kohærent vis kan opfattes som selvdeterminerende – hvilket jeg indledningsvis kaldte individuel legitimitet.

I næste afsnit vil jeg kommentere på muligheden for, at den interpersonelle og intrapersonelle dimension af autonomi kan forenes – ikke kun med hinanden men også med de tre sider af legitimitet: Procedure, den procedurale og individuel legitimitet.

5 Hurley: En indledning

Susan Hurley kan være behjælpelig i forsøget på at forene de allerede udlagte forståelser af autonomi og legitimt. I *Natural reasons: Between personality and polity* (1989) forsøger Hurley at forene den interpersonelle dimension med den intrapersonelle i en teori, som hun benævner *fully structured*. Det centrale for Hurley er, at identificere distinktionen mellem interpersonel og intrapersonel autonomi som hun mener, ofte er udtryk for to ekstremer.

I nærværende afsnit vil jeg først kommentere på Hurleys eget autonomibegreb, og dernæst vil jeg udbrede hendes teori om en *fully structured* autonomi.

5.1 Hurleys Autonomibegreb

For at forstå hvordan Hurley kan tilføjes til Rawls og Habermas' autonomibegreb, må man forstå sammenhængen mellem kohærens og rådslagning⁷, eller mere præcist hvordan rådslagning er en søgen efter kohærens.

For Hurley er det vigtigt, at et autonomibegreb indfanger individets evne til selvdetermination, hvilket skal forstås som indre rådslagning, hvori autonomien udøves: "It is in deliberating about ends that an agent exercises his or her autonomy [...]" (Hurley 1989: 318). Rådslagning er en reflektiv evne mennesket besidder og skal forstås som en kognitiv bedrift, der på et højere-ordensplan både er bevidst og aktiv (Hurley 1989: 316). Rådslagning opstår, fordi mennesket er ufuldstændigt, fragmenteret og i konflikt med sig selv. Desuden mener Hurley, at modsætningsfyldte værdier influerer på mennesker således, at de ikke altid er opmærksomme på, hvad eller hvem de er, og ej heller hvad eller hvem de vil være. Men dette ser Hurley ikke som en fejl ved mennesket. Det er snarere en utilstrækkelighed, der konstituerer muligheden for selvfortolkning ved, at mennesket kan reflektere over egne værdier og holdninger (Hurley 1989:

⁷ 'Rådslagning' kan også forstås som 'overvejelse'.

262). I denne forstand er personlig identitet ikke noget, der er givet, men følger af overvejelser over 'hvem er jeg?' og 'hvem vil jeg gerne være?'. Det skal understreges, at kohærens, ifølge Hurley, er en andenordenskapacitet, da bevidstheden om sig selv eller andre som kohærente kan kun opnås gennem refleksion. På denne baggrund skal Hurleys begreb om rådslagning forstås som menneskets søgen efter kohærente fortolkninger af sig selv og andre. Hurleys autonomibegreb skal desuden forstås i lyset af sammenhængen mellem rådslagning og kohærens. Som hun selv udtrykker, så opstår værdien af autonomi "[...] from the need for deliberation and the search for coherence" (Hurley 1989: 318). I Hurleys optik kan autonomi bedst forstås, når personer bevidst søger efter kohærens. En søgen Hurley kalder for *selfdetermination* (Hurley 1989: 262).

5.2 En skøn forening?

Som tidligere omtalt, forsøger Hurley at udvikle en forståelse af autonomi som *fully structured*. Dette er et ret uklart begreb hos Hurley, men skal dække over følgende: "[...] Only social theories that avoid both reductionist extremes, and which admit both horizontal and vertical distinctions as equally fundamental ... are what I call *fully structured*" (Hurley 1989: 318). Denne vage definition er den mest præcise, Hurley giver af begrebet. Derfor vil jeg i følgende afsnit se på, hvad Hurley tager et opgør med.

Hurley forsøger at gøre op med teorier om autonomi, der favoriserer enten inter- eller intrapersonelle distinktioner, fordi der ved en favorisering opstår følgende problem:

[...] exclusively vertical theories runs the risk of blindness to evaluative distinctions and truths; exclusively horizontal theories run the risk of blindness to the value of autonomous agency (Hurley 1989: 318).⁸

⁸ Vertikal og horisontal kan i Hurleys terminologi skiftes ud med interpersonel (vertikal) og intrapersonel (horisontal). Se f.eks. side 317 (Hurley 1989).

Tilsyneladende ligner Hurleys distinktion mellem inter- og intrapersonel den allerede fremlagte distinktion. Tidligere blev distinktionen udlagt gennem forskellige filosoffer – henholdsvis Rawls/Habermas og Dworkin. Hos Hurley finder vi dog ikke en modstilling, men snarere en forening af distinktionen. Hurley konstaterer, at uden den interpersonelle dimension ville 'determination' være fraværende i autonomibegrebet. Samtidig ville 'selvet' være fraværende i autonomibegrebet uden den intrapersonelle dimension. Omformuleret kan det siges, at autonomi ikke er mulig, hvis den ene dimension er fraværende.

Problemet med primært at lægge vægt på den ene dimension kan eksemplificeres gennem Hurleys kritik af Rawls. Rawls kritiserer tilhængere af autonomiens intrapersonelle dimension for at være blinde overfor den interpersonelle dimension, eftersom de sammensmelter forskellige personers tilskyndelser, hvilket bevirker, at tilskyndelserne øjensynligt tilhører blot én superperson. På denne måde mener han, at den intrapersonelle dimensions fortalere ikke kan respektere personer som adskilte individer (Hurley 1989: 356). For så vidt kan Hurley medgive Rawls denne kritik (Hurley 1989: 356). Samtidig medgiver hun også, at den oprindelige position tjener netop det formål at respektere interpersonelle forhold, men hun kritiserer Rawls for at antage at: "[...] the important distinctions for political theory cut primarily between persons, rather than within them [...]" (Hurley 1989: 357).

På baggrund af ovenstående redegørelse fremstår Hurleys teori om en fully structured autonomi ikke særligt stærk, eftersom det er nemmere at synliggøre, hvad hun ikke vil med en fully structured teori, frem for hvad hun positivt søger at opnå. Yderligere forsøger Hurley at forene de inter-/intrapersonelle dimensioner gennem sin egen definition af autonomi. Det er imidlertid ikke klart, hvordan Hurleys definition af autonomi adskiller sig fra Dworkins. Derfor hævder jeg, at Hurley

forbliver, trods bestræbelserne, overvejende i den intrapersonelle lejr. Imidlertid findes der hos Hurley indledende argumenter for, hvorledes det er muligt at knytte de forskellige dimensioner af autonomibegrebet sammen; de er gensidigt afhængige.

6 Afsluttende kommentarer

Indledningsvis stillede jeg ved hjælp af Rousseau spørgsmålet: ”Hvordan kan der opstilles betingelser, der på bedste vis sikrer et allerede indstiftet demokratis opretholdelse?”. Svaret er, at personernes autonomi skal sikre demokratiets opretholdelse – og legitimitet. Dette har jeg argumenteret for ved at vise, hvordan den proceduremæssige- og den procedurale side er indeholdt i et interpersonelt autonomibegreb, og at den individuelle side er indeholdt i et intrapersonelt autonomibegreb. I denne forstand kan demokratiets opretholdelse kun sikres, hvis personerne i demokratiet kan benytte sig af deres interpersonelle såvel som intrapersonelle autonomi. Kan personerne ikke gøre brug af begge, da vil autonomi ikke eksistere. Jeg er overbevist om, at demokratiets legitimitet og derved dets opretholdelse, skal findes i autonomibegrebet. Jeg nærer dog ingen illusion om, at have fremlagt en stærk position i denne artikel. Imidlertid vil jeg mene, at undersøgelser med afsæt i Hurleys autonomi begreb, i sidste ende kan opbygge en stærk position.

Litteraturliste

- Dworkin, Gerald (1988): *The Theory and Practice of Autonomy*, 1. udgave, 5. oplag, Cambridge, Cambridge University Press.
- Habermas, Jürgen (1996 [1992]): *Between Facts and Norms*, 1. udgave, 11. oplag, Cambridge, Polity Press.
- Hurley, S. L. (1989): *Natural Reasons: Personality and Polity*, 1. udgave, 1. oplag, New York, Oxford University Press.
- Rawls, John (2008 [1971]): *En Teori om Retfærdighed*, 1. udgave, 2. oplag, København, Det Lille Forlag.
- Rostbøll, Christian F. (2008): “Emancipation or Accommodation?: Habermasian vs. Rawlsian Deliberative Democracy”, *Philosophy & Social Criticism* Vol. 34, Nr. 7, 2008, s. 707-736.
- Rousseau, Jean-Jacques (2007 [1762]): *Samfundskontrakten*, 1. udgave, 2. oplag, Frederiksberg, Det Lille Forlag.